

BASLAWISH KLASS OQIWSHILARI USHIN EKOLOGIYALIQ TALIM: MAZMUNI HAM PEDAGOGIKALIQ STRATEGIYALARI

Karamatdinova Nasiba Aymurzaevna

NMPI, Sirtqi talim bolimi Pedagogika ham psixologiya talim bagdari talabasi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15080047>

Annotaciya. Bul izertlew baslawish klaslarda natijeli ekologiyaliq talim ushin zarur bolgan mazmun ham pedagogikalıq strategiyalardı úyrenedi. Sorawnamalar, klasstaǵı gúzetiwler arqalı ámeldegi ámeliyat ham mashqalalardı analiz etip, izertlew biologiyaliq túr-túrlilik, ekosistemalar, qayta islew, ıqlım ózgeriwı sıyaqlı tiykarǵı temalardı úyreniw jas oqıwshılar ushin sheshiwshi áhmiyetke iye. Izertlew natıyjelerine kóre, ámeliy shınıǵıwlar, multimedia resursları oqıwshılardıń aktivligi ham túsinigin arttırwda áhmiyetin aytıp ótedi. Izertlew sonı kórsetedi, interaktiv oqıw programması baslawish mektep oqıwshılarında ekologiyaliq xabardarlıq ham juwapkerli minez-qulıqtı rawajlandırıw ushin júdá zárúrli bolıp tabıladı.

Tayanish sózler: ekologiyaliq talim, baslawish mektep, biologiyaliq túr-túrlilik, ekosistemalar, qayta islew, ıqlım ózgeriwı.

Ekologiyaliq talim keleshek áwladlardıń tábiyiy dúnyaǵa bolǵan qádiriyatları, qatnasları ham minez-qulqların qalıplestiriwde sheshiwshi rol oynaydı. Erte balalıq dáwiri bul principlerdi úyreniw ushin júdá zárúrli dáwir bolıp tabıladı, sebebi bul waqıtta balalar pútkil ómiri dawamında saqlanatuǵın ádetlerdi úyreniw ham qalıplestiriwge júdá beyim bolıp esaplanadı [1]. Ekologiyaliq talimdi baslawish mektep oqıw programmasına kirgiziw tekǵana paydalı bolıp qalmastan, bálki ekologiyaliq juwapkershilikli puqaralardı jetilistiriw ushin zárúr bolıp tabıladı. Sońǵı jıllarda ıqlım ózgeriwı, biologiyaliq túr-túrlilikti joytıw ham pataslanıw sıyaqlı ekologiyaliq mashqalalardıń aktuallıǵı bul temalar boyınsha hár tárepleme talim alıw zárúr ekenligin ańlatadı. Baslawish mektepler tiykarǵı talim mákemeleri retinde balalardı turaqlılıq ham ekologiyaliq basqarıw principleri menen tanıstırıw ushin kem ushraytuǵın múmkinshilikke iye. Biraq, mashqala jas oqıwshılardı tartıw ushin eń natijeli quram ham pedagogikalıq strategiyalardı anıqlawdan ibarat [2]. Ósip kiyatırǵan jetkinshekniń ekologiyaliq sawatlılıǵın asırıw, ekologiyaliq sanasın ham ekologiyaliq mádeniyatın qalıplestiriw ham rawajlandırıw, ekologiyaliq talim ham tárbiya procesin natijeli dúziw maqsetinde 2019-jıl 27-mayda Ózbekstan Respublikası Ministrler Mákemesiniń “Ózbekstan Respublikasında ekologiyaliq talimdi rawajlandırıw koncepciyasın tastıyıqlaw tuwrısında” ǵı 434-sanlı sheshimi qabıllandı [3]. Usı qarar rejesine tiykarlanıp oqıwshılarda ekologiyaliq mádeniyatı qalıplestiriwge xızmet etiwshi bilim, kónlikpe ham ilimiy tájriybelerdi talim mazmunına keń síndiriw pedagoglardıń wazıypası esaplanıp, sabaq dawamında oqıwshılardıń ekologiyaliq bilimlerin asırıw baradı. Oqıw pánleri sheńberindegi

ekologiyalıq bilimlerde ámeliyatqa engiziw, olardı ámeliyatta qollay alıw imkaniyatın beretuǵın ámeliy tapsırmalar menen oqıwshılardı qamtıw ekologiyalıq bilimdi asırıwdıń eń alternativ usıllarınan biri bolıp tabıladı. Sonlıqtan, bul izertlew baslawısh mektep oqıwshıları ushın ekologiyalıq tálimniń zárúrli strukturalıq bólimlerin úyreniwge, qaysı quramdı kirgiziw jáne onı qanday jetkizip beriw kerekligine itibar qaratılǵan. Ámeldegi ámeliyatlardı úyreniw hám oqıtıwshılardan túsinipler toplaw arqalı izertlew keń qollanıwı múmkin bolǵan nátiyjeli ekologiyalıq tálim ushın tiykar jaratılıwına iytermeleydi. Sonlıqtan tiykarǵı maqset-baslawısh klass oqıwshıların ekologiyalıq mashqalalardı túsiniw hám sheshiw ushın zárúr bolǵan bilim, kónlikpe hám qarasarlar menen támiyinlew, ekologiyalıq turaqlılıqtı bekkemlewge jas áwladtı tárbiyalaw bolıp tabıladı.

Bul maqalada baslawısh mekteplerde nátiyjeli ekologiyalıq tálimniń mazmunı hám pedagogikalıq strategiyaların úyreniw ushın aralas metodlardan paydalanadı. Izertlew metodologiyası ámeldegi ámeliyat hám mashqalalardı hár tárepleme túsiniw ushın sorawnamalar hám klass gúzetiwlerin óz ishine aladı. Túrli mekteplerde baslawısh mektep oqıtıwshılarınıń úlgileri boyınsha sorawnamalar ótkerildi. Sorawnamada olardıń ekologiyalıq tálim oqıw programmasında kórsetilgen temalar, olar paydalanatuǵın oqıtıw usılları hám bul quramdı jetkizip beriwde dus keletuǵın máseleler haqqında sorawlar kiritilgen. Sorawnama, sonıń menen birge, bul faktorlar ekologiyalıq tálimge jantasıwǵa qanday tásir etiwın analizlew ushın demografik maǵlıwmatlardı toplandı. Sonday-aq, ekologiyalıq tálimdi ámelge asırıw boyınsha belgilengen waqıtta maǵlıwmatlardı toplaw ushın klass gúzetiwleri ótkerildi. Bul baqlawlar klass sharayatında ekologiyalıq tálim strategiyaların ámeliy qollaw boyınsha qımbatlı túsiniplerdi usınıs etti.

Bul metodlardan paydalanıw nátiyjesinde alınǵan maǵlıwmatlar tematikalıq túrde analiz etildi, ekologiyalıq tálimdegi ulıwma temalar hám tabıslı ámeliyatlar anıqlandı. Bul qospa analiz baslawısh mekteplerde ekologiyalıq tálimniń házirgi jaǵdayı tuwrısında pútin kózqarastı usınıs etti hám jetilistiriw baǵdarların aytıp ótti. Muǵdarlıq hám sapalı maǵlıwmatlardı birlestirip, bul izertlew baslawısh mektep oqıwshıları ushın nátiyjeli ekologiyalıq tálim mazmunı hám strategiyaları tuwrısında hár tárepleme túsiniwdi usınıwǵa qaratılǵan.

Izertlewler nátiyjeleri sonı kórsetedi, ámeliy shınıǵıwlar oqıwshılardıń aktivligi hám túsiniwın sezilerli dárejede asıradı. Terek egiw, qayta islew joybarları hám tábiyatta seyil etiw sıyaqlı ilajlar átirap -ortalıq túsiniplerin jas oqıwshılar ushın anıq hám óz-ara baylanıslı etedi. Bul ilajlar tájiriye úyreniw teoriyası, bul bilim tuwrıdan-tuwrı tájiriye arqalı qurıladı dep aytıp ótedi. Oqıwshılardı haqıyqıy ekologiyalıq

háreketlerge tartıw arqalı oqıtıwshılar tema menen tereńrek baylanıstı rawajlandırıwı hám uzaq múddetli minez-qulıq ózgerislerin xoshametlewi múmkin.

Multimedia dereklerineng paydalanıw, ásirese, quramalı ekologiyalıq temalardı balalar ushın qolaylı hám qızıqlı qılıwda nátiyjeli ekenligi anıqlandı. Animaciyalar oqıwshılardıń qıyalların óz ishine aladı hám abstrakt túsiniqlerdi ápiwayılastırıwı múmkin. Bul jantasıw multimedia táliminiń kognitiv teoriyasına sáykes keledi, bul awızsha hám vizual maǵlıwmatlardı birlestiriw, túsiniw hám saqlawdı kúsheytedi.

Juwaq: Baslawısh mektep oqıwshıları ushın ekologiyalıq tálim ekologiyalıq juwapkershilikli áwladtı rawajlandırıw ushın júdá zárúrli bolıp tabıladı. Bul izertlew ámeliy iskerlik, multimedia resursları hám ekologiyalıq tálimdi kúsheytiwde jámiyetshilikti tartıwdıń zárúrligini aytıp ótedi. Resurslar, oqıw programmalarınıń maslasıwshańlıǵı hám oqıtıwshılardı tayarlaw menen baylanıslı mashqalalardı sheshiw bul programmalarınıń tabısı ushın júdá zárúrli bolıp tabıladı. Bul strategiylardı ámelge asırıw arqalı oqıtıwshılar tábiyiy dúnyanı tereń ańǵarıw hám qádirlewge járdem beretuǵın dinamikalıq hám qızıqlı oqıw ortalıǵın jaratıwı múmkin.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Yusubxonovna, S. S. (2022). EKOLOGIK TA'LIM VA TARBIYANING NAZARIY VA METODIK ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH. *Journal of new century innovations*, 16(1), 16-19.
2. Kamoliddin o'g'li, I. J. (2023). EKOLOGIK TA'LIM-TARBIYA. *Scientific Impulse*, 1(6), 165-169.
3. Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 27-maydagi 434-son qarori
4. Ixamdjanova, D. S. (2023). EKOLOGIK TA'LIM TARBIYA YOSHLAR NIGOHIDA. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(16), 49-54.
5. Nosirjonovna, U. U. (2024). MILLIY EKOLOGIK TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH JARAYONIDA MINTAQAVIY TA'LIM MUASSASALARINING O'RNI. *Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences*, 167-170.
6. Bekmatova, E. E., & Bekmatov, B. D. (2023). UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA EKOLOGIK TA'LIM. EKOLOGIK TA'LIMNING AVFZALLIKLARI. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(11), 389-392.
7. Feruzaxon, Q., & Mohinur, B. (2023). EKOLOGIK ONGNI TA'LIM TARBIYADA SHAKLLANISHI. *Journal of new century innovations*, 20(4), 3-7.
8. Ernst, J., & Monroe, M. (2004). The effects of environment-based education on students' critical thinking skills and disposition toward critical thinking. *Environmental Education Research*, 10(4), 507-522. <https://doi.org/10.1080/1350462042000291038>
9. Palmer, J. A., & Neal, P. (1994). *The handbook of environmental education*. Routledge.
10. Sobel, D. (1996). *Beyond ecophobia: Reclaiming the heart in nature education*. Orion Society.
11. Salmatdinovna, A. N. (2024, April). BASLAWISH KLASSLARDA KÓRKEM SHIGARMANIŃ TEKSTI ÚSTINDE ISLEW. In *Konferensiyalar/ Conferences* (Vol. 1, No. 9, pp. 593-599).